

แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์

อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

The Guidelines for Solving the Land Problems of People in the Protected Forest Area of Doi Suthep-Pui National Park

อลงกต แก้วรุ่งโรจน์ และ ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Alongkot Kaewrungrroj and Siripong Ladavalaya Na Ayuthya

Chiang Mai University, Thailand

Corresponding Author, E-Mail: oho_oil_z@hotmai.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดิน การมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย แนวทางสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ และประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ และความคาดหวังและต้องการของประชาชนผู้มีส่วนได้เสียต่อวิธีการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มเจ้าหน้าที่อุทยาน 4 คน กำนันและผู้ใหญ่บ้าน 16 คน และการจัดสนทนากลุ่ม ราษฎรผู้ถือครองพื้นที่และกลุ่มผู้เข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการศึกษาพบว่า 1) การแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎร มีการดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 5 ขั้นตอน คือ การสำรวจครอบครองที่ดิน ร่วมกับผู้ครอบครองที่ดิน จัดประชุม และลงพื้นที่เพื่อรับฟังความคิดเห็น ปัญหา ความต้องการของราษฎรแบบกลุ่มย่อย สรุปและรายงานผล 2) การมีส่วนร่วมประกอบด้วย การจัดประชุมใหญ่กลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ลงพื้นที่รับฟังความคิดเห็น ร่วมสำรวจพื้นที่และให้ข้อมูลการถือครองที่ดิน ร่วมประชาคมชาวบ้าน 3) แนวทางสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ได้แก่ การประชุมระดับหมู่บ้าน การแต่งตั้งคนกลางไกล่เกลี่ยหาข้อสรุป การทำข้อตกลงร่วมกันที่เป็นรูปธรรม 4) ความคาดหวังและต้องการ ได้แก่ การตรวจสอบการให้สิทธิการถือครองที่ดินขององค์กรที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเคร่งครัด โปร่งใส เสมอภาคและเป็นธรรม มีมาตรการเยียวยาช่วยเหลือชาวบ้านการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง แก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับปัญหา

คำสำคัญ: ปัญหาที่ดิน เขตป่าอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

* วันที่รับบทความ : 21 กุมภาพันธ์ 2566; วันแก้ไขบทความ 14 สิงหาคม 2566; วันตอบรับบทความ : 14 สิงหาคม 2566

Received: February 21 2023; Revised: August 14 2023; Accepted: August 14 2023

Abstracts

The purpose of this study was to study an approach to solve land problems of people, Participation of stakeholders, Ways to create cooperation between the government sector and stakeholders and expectations and needs of the people who are interested in land use management methods in the area. This study used a qualitative research method. Key informants using interview A group of 4 park rangers, 16 village chiefs and village headmen, and group discussions. People who occupy the land use area and a group of 30 people who participated in activities in the area. Tools used to collect data is a semi-structured interview form Contains open-ended questions.

The results of the study revealed that 1) There are 5 steps stipulated in Section 64 of the National Park Act of 2019, namely a survey of land occupancy with land occupiers, holding meetings and field visits to listen to opinions, problems and needs of the people in a model manner small group Summarize and report results. 2) Participation consists of Organizing a general meeting of stakeholders visit the area to listen to opinions. Participate in surveying the area and providing land ownership information join the community of villagers. 3) ways to create cooperation between the government sector, including village-level meetings Appointment of a mediator to reach conclusions Making concrete agreements. 4) Expectations and desires include the inspection of land tenure rights of organizations that use the land strictly, transparently, equally and fairly. There is a remedies section to help villagers. Serious law enforcement. Amend the law to be in line with the problem.

Keywords: Land Problem; Conservation Forest Area Doi Suthep-Pui National Park

บทนำ

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดในภาคเหนือ มีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์มีป่าหลากหลายประเภท โดยมีพื้นที่ป่าไม้อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ 9,627,355.98 ไร่ แบ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 25 แห่ง และป่าอนุรักษ์ แบ่งเป็นอุทยานแห่งชาติ 14 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 3 แห่ง และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า 4 แห่ง (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2565 : ออนไลน์) อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย เป็นอุทยานที่อยู่ใกล้กับพื้นที่เขตเมืองเชียงใหม่มากที่สุด มีปัญหาการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานฯ ที่ไม่ถูกต้องและเป็นปัญหาสะสมสืบเนื่องมายาวนาน ซึ่งทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องรวมถึงกรมอุทยานฯ พยายามแก้ไขปัญหาโดยตลอด แต่ยังไม่สัมฤทธิ์ผล ดังสถิติข้อมูลการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย ที่พบว่า ปีพ.ศ. 2562 มีการดำเนินคดี จำนวน 9 คดี เนื้อที่ 29 ไร่ 98.8 ตารางวา ปีพ.ศ. 2563 มีการดำเนินคดี จำนวน 6 คดี เนื้อที่ 9 ไร่ 1 งาน 53.1 ตารางวา และ ปีพ.ศ. 2564 มีการดำเนินคดีจำนวน 1 คดี เนื้อที่ 1 ไร่ 1 งาน 71 ตารางวา (อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย, 2564 : 1)

อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ได้เร่งแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ ตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดเขตการจัดการภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และบรรจุในแผนบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครอง บำรุง ดูแลรักษา และการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยต้องมีการเปิดรับฟังความคิดเห็นและ

การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการในการกำหนดพื้นที่ การขยายหรือการเพิกถอนทั้งหมดหรือบางส่วน และทำการสำรวจการถือครองที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ร่วมกับราษฎรในพื้นที่ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอหางดง อำเภอแมริม และอำเภอแม่แตงรวม 56 หมู่บ้าน โดยต้องดำเนินการแล้วเสร็จภายในระยะเวลาไม่เกิน 90 วันนับแต่วันที่ประกาศ และได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2563 มีการรายงานผลการสำรวจการครอบครองที่ดินไปยังสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 เพื่อดำเนินการในขั้นต่อไป (อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย, 2564 : 1)

สำหรับการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ได้มีการจัดประชุมใหญ่ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียในอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย ได้เสนอความคิดเห็น แนวทางต่าง ๆ ที่ต้องการให้มีการดำเนินการในพื้นที่ รวมถึงได้เปิดโอกาสให้มีการเสนอความคิดเห็นผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในขั้นตอนต่อไปจะมีการลงพื้นที่เพื่อรับฟังความคิดเห็น ปัญหา ความต้องการของราษฎรแบบกลุ่มย่อย เพื่อรวบรวมความคิดเห็นต่างๆ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาใช้ประกอบการพิจารณา กำหนดแนวทาง ในการแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินของราษฎร โดยจะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 60 วันนับแต่วันที่ประกาศเชิญชวนการรับฟังความคิดเห็น แล้วสรุปข้อเท็จจริง เพื่อแจ้งสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ รวบรวมความคิดเห็นประกอบการดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 30 วันนับแต่วันที่การรับฟังความคิดเห็นของชุมชนเสร็จสิ้น มีการปิดประกาศสรุปผลการรับฟังความคิดเห็นและรายงานให้อธิบดีทราบ เพื่อดำเนินการในขั้นต่อไป

จากที่กล่าวมาจึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย ในพื้นที่ตำบลสุเทพ ตำบลแม่เหียะ และตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย อย่างไรก็ตาม ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย จัดขึ้น หรือไม่ มีปัจจัยใดเป็นสาเหตุให้เกิดการมีส่วนร่วม ควรมีแนวทางสร้างการมีส่วนร่วม ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย ในพื้นที่ในรูปแบบใดอย่างไร และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย มีความคาดหวังและต้องการให้มีรูปแบบและวิธีการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย อย่างไร สาเหตุที่เลือกพื้นที่ดังกล่าวเนื่องจากพบปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า การซื้อขายเปลี่ยนมือผู้ถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดินผิดประเภทในพื้นที่จำนวนมาก แนวเขตที่ดินของราษฎรไม่ชัดเจนไม่สามารถหาข้อยุติได้ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ และปรับปรุงระบบที่ดินทำกิน ลดความเหลื่อมล้ำด้านการถือครองที่ดิน รัฐมีข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่ดิน เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ลดข้อขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนลงนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในเขตป่าอนุรักษ์ในการดำเนินการตามแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ในพื้นที่อุทยานฯ
3. เพื่อศึกษาแนวทางสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย ในพื้นที่ในการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน
4. เพื่อศึกษาความคาดหวังและต้องการของประชาชนผู้มีส่วนได้เสียต่อรูปแบบและวิธีการดำเนินการในการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ- ปุย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

ประชากรและผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยเลือกประชากรศึกษา คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก 4 กลุ่มประกอบด้วย **กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ** จำนวน 4 คน ได้แก่ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่ 1 (ผาดำ) หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่ 4 (แม่เหิยะ) และหัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่ 7 (ช่างเคี่ยน) **กลุ่มผู้นำท้องที่** 16 คน ได้แก่ กำนันตำบลสุเทพ ตำบลแม่เหิยะ ตำบลช้างเผือก ผู้ใหญ่บ้านบ้านเชิงดอย ผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วยแก้ว ผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วยทราย ผู้ใหญ่บ้านบ้านไร่เปิง ผู้ใหญ่บ้านบ้านดอยสุเทพ ผู้ใหญ่บ้านบ้านดอยปุย ผู้ใหญ่บ้านบ้านภูพิงค์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านสันลมจอย ผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าแดง ผู้ใหญ่บ้านบ้านอุโบสถ ผู้ใหญ่บ้านบ้านแม่เหิยะใน ผู้ใหญ่บ้านบ้านขุนช่างเคี่ยน ผู้ใหญ่บ้านบ้านช่างเคี่ยน **กลุ่มประชาชนผู้มีส่วนได้เสียที่ต้องการศึกษามาจากทั้ง 13 หมู่บ้าน และกลุ่มราษฎรผู้ถือครองพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน และกลุ่มผู้เข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่** อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ตำบลสุเทพ ตำบลแม่เหิยะ และตำบลช้างเผือก จำนวน 30 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 80 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi - structure Interview Form) มีการกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาไว้ในลักษณะคำถามปลายเปิด (Open – ended Questions) เพื่อใช้ในการตั้งคำถามที่อยู่ในขอบเขตของประเด็นที่ต้องการ โดยมีประเด็นคำถาม 4 ส่วน ดังนี้ **ส่วนที่ 1** ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ตามมาตรา 64 แห่ง พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 **ส่วนที่ 2** การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย ในเขตป่า

อนุรักษ์ ในการดำเนินการตามแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย ส่วนที่ 3 แนวทางสร้างความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อให้การจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน และส่วนที่ 4 ความคาดหวังและต้องการของผู้มีส่วนได้เสียต่อรูปแบบและวิธีการดำเนินการ ในการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย โดยทำการตรวจสอบความตรงของเครื่องมือด้วยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าเท่ากับ 0.875

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามใช้วิธีการดังนี้ 1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth Interview) ทั้งในรูปแบบการสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ (Formal Interview) และไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 4 คน กลุ่มผู้นำท้องที่ ได้แก่กำนันและผู้ใหญ่บ้าน รวม 16 คน และ 2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) จะทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ตำบลสุเทพ ตำบลแม่เหียะ และตำบลช้างเผือก ตำบลละ 10 คน ตำบลละ 1 ครั้ง รวมจำนวน 3 ครั้ง เพื่อร่วมกันให้ข้อมูล และแสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่กำหนดไว้ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินการสนทนา (Moderator) คอยทำหน้าที่ให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มทุกคนได้มีโอกาสได้เสนอความเห็น และให้ข้อมูลได้อย่างทั่วถึง และเป็นกันเอง

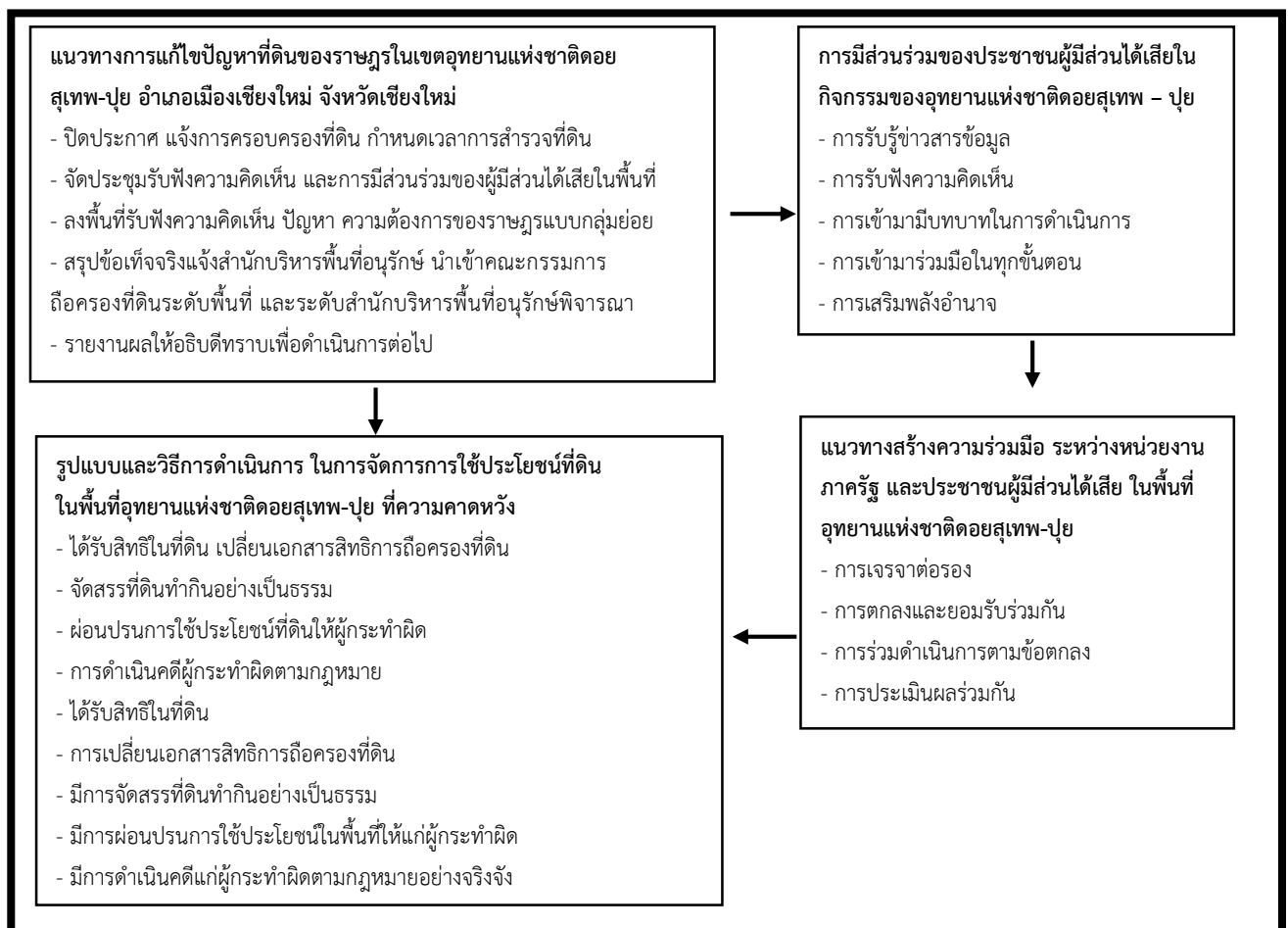
การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ดำเนินการโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยมีลำดับการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย ผู้ให้ข้อมูลตามที่กำหนดไว้ เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วน ได้ทำการนำข้อมูลที่ได้มาทำการสรุปผลการศึกษา เพื่อตอบคำถามหลักที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์ แต่ละข้อ 3) หลังจากนั้น ได้ทำการสรุปผลการศึกษาเพื่อตอบคำถามหลัก และวัตถุประสงค์การศึกษาที่กำหนดไว้แต่ละข้อ 4) ทำการอภิปรายผลการศึกษาที่เป็นประเด็นสำคัญและน่าสนใจที่ได้จากการศึกษามาเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์และสร้างข้อสรุป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การกำหนดกรอบคิดการศึกษา ผู้วิจัยได้นำแนวคิด เอกสารและงานวิจัยมาใช้ดังนี้ เริ่มจาก แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ ตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ที่กำหนดไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสำรวจครอบครองที่ดิน จัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็น ลงพื้นที่ และรายงานผลให้อธิบดีทราบ เพื่อดำเนินการขั้นต่อไป มาใช้เพื่อสำรวจความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่และประชาชนผู้มีส่วนได้เสียต่อวิธีการดังกล่าว ส่วนการศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย จัดขึ้นตามขั้นตอนตามกฎหมายข้างต้น ผู้วิจัยได้นำ

แนวคิดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Spectrum) ของ International Association for Public Participation (อ้างอิงใน อร์ทัย ก๊กผล, 2553 : 1) โดยแบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับ ได้แก่ การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) การรับฟังความคิดเห็น (Consult) การเข้ามามีบทบาท (Involve) การสร้างความร่วมมือ (Collaborate) และการเสริมพลังอำนาจ (Empower) ในส่วนแนวทางสร้างความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และราษฎร เพื่อให้การจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ได้นำแนวคิดกระบวนการความร่วมมือ ของ Peter Smith Ring และ Andrew H. Van De Ven (อ้างอิงใน ปิยากร หวังมหาพร, 2555 : 1) โดยมีกระบวนการความร่วมมือ 4 แนวคิด ดังนี้ การเจรจา (Negotiation) การตกลงยอมรับ (Commitment) การดำเนินการ (Implementation) และการประเมิน (Assessment) จากแนวคิดดังกล่าวได้นำมาแสดงเป็นกรอบคิดการวิจัยดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562

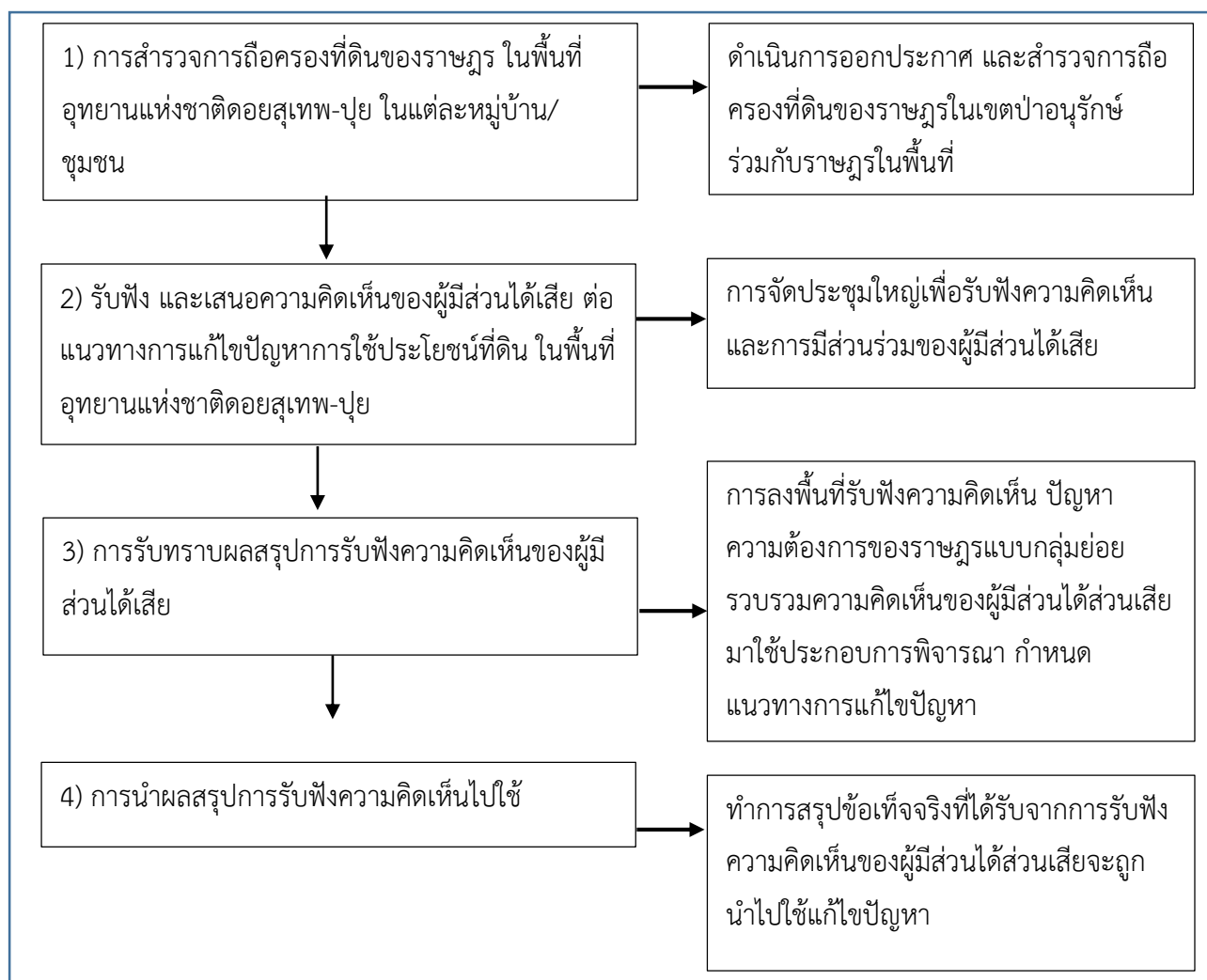
อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ได้มีการดำเนินการเร่งแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ ตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ตามขั้นตอนดังนี้

1) เริ่มจากการสำรวจการถือครองที่ดินของราษฎร ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ออกประกาศ และสำรวจการถือครองที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ร่วมกับราษฎรในพื้นที่ใน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอหางดง อำเภอแมริม และอำเภอแม่แตง จำนวน 56 หมู่บ้าน โดยผู้ครอบครองที่ดิน ต้องดำเนินการภายใน 90 วันนับแต่วันที่ประกาศ และได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 และมีการประกาศกำหนดระยะเวลาการสำรวจการครอบครองที่ดินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติ (โดยคณะทำงานสำรวจการครอบครองที่ดินระดับพื้นที่ร่วมกับชุมชน) ดำเนินการรับแจ้งและสำรวจการครอบครองที่ดิน ตามแบบสำรวจการครอบครองที่ดิน (อส.2) และนำผลการดำเนินการสำรวจครอบครองที่ดินรายงานต่อสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 เพื่อดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

2) อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ได้มีการจัดประชุมใหญ่ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียในพื้นที่เสนอความคิดเห็นและแนวทางที่ต้องการให้มีการดำเนินการ โดยมีการเสนอความคิดเห็นผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อการสร้างกลไกให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดสำรวจแนวเขตเพื่อกันพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย และพื้นที่ป่าชุมชนออกจากเขตอุทยาน และการประกาศแนวเขต โดยต้องผ่านความเห็นชอบจากสภาท้องถิ่นก่อน

3) อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ได้ลงพื้นที่เพื่อรับฟังความคิดเห็น ปัญหา ความต้องการของราษฎรแบบกลุ่มย่อยในระดับหมู่บ้าน เพื่อรวบรวมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาใช้ประกอบการพิจารณา กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินราษฎร โดยมีการดำเนินการภายใน 60 วันนับแต่วันที่ประกาศเชิญชวนการรับฟังความคิดเห็น

4) สรุปข้อเท็จจริงที่ได้รับให้สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ทราบ และปิดประกาศผลการรับฟังความคิดเห็นให้ทราบโดยทั่วกันและรายงานผลให้อธิบดีทราบ เพื่อดำเนินการต่อไป โดยข้อสรุปที่ได้จากการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ถูกนำไปใช้แก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรที่มีอยู่ก่อนแล้ว เพื่อให้สามารถจัดการได้อย่างเหมาะสมและรักษาความสมดุลการคุ้มครองพื้นที่และแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้

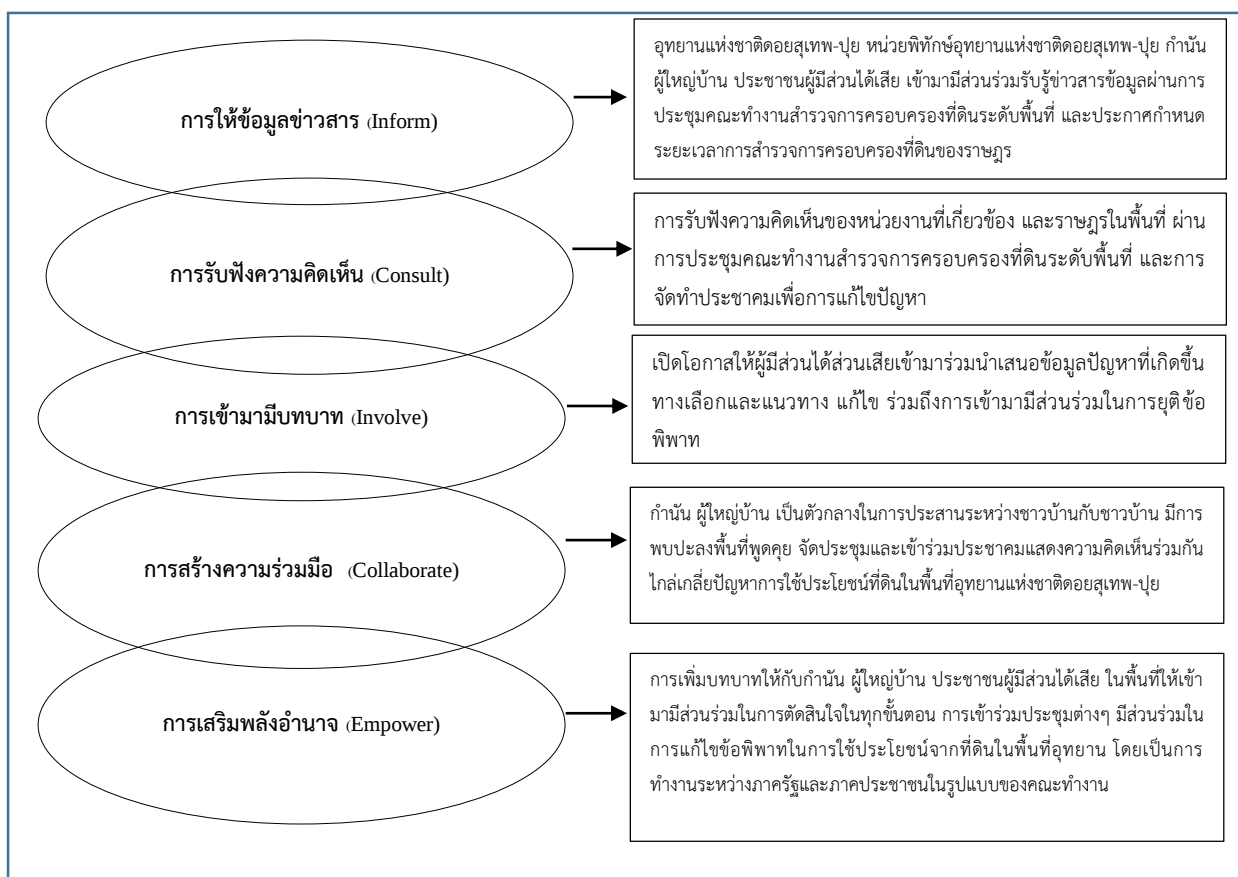
ภาพที่ 2 ขั้นตอนการแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย
ตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในเขตป่าอนุรักษ์ ในการดำเนินการตามแนวทางการ แก้ไขปัญหาที่ดินตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ดอยสุเทพ-ปุย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มสามารถสรุปบทบาทได้ดังนี้ เริ่มจากการให้ข้อมูล
ข่าวสาร โดยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย/หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย/
เจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ได้เข้ามาชี้แจงแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินตามมาตรา 64 แห่ง
พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และประกาศกำหนดระยะเวลาการสำรวจการครอบครองที่ดิน
ของราษฎรให้ทราบ และมีการรับฟังความคิดเห็น จาก หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย กำนัน

ผู้ใหญ่บ้าน และราษฎรในพื้นที่ เกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ผ่านการประชุมคณะทำงานสำรวจการครอบครองที่ดินระดับพื้นที่ พร้อมแจ้งข้อมูลพื้นที่ครอบครองของราษฎรที่ได้มาแจ้งและที่ทำการสำรวจการครอบครอง ให้คณะทำงานสำรวจการครอบครองที่ดินระดับพื้นที่ได้รับทราบ และมีการจัดทำประชาคมหมู่บ้านโดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดิน วิธีการการแก้ไขปัญหา แต่ยังไม่มีการกำหนดข้อตกลงร่วมกัน ที่ชัดเจน

การเข้ามามีบทบาท **เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย** ออกสำรวจการถือครองที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ร่วมกับราษฎรในพื้นที่ การจัดประชุมใหญ่และเข้าร่วมรับฟังความเห็น และข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้เสีย การลงพื้นที่เพื่อรับฟังความคิดเห็น ปัญหา ความต้องการของราษฎรแบบกลุ่มย่อย เพื่อรวบรวมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาใช้ประกอบการพิจารณากำหนดแนวทาง และแนวทางการแก้ไขปัญหา ในส่วนของ **กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย** ได้เข้ามามีบทบาท ด้วยการร่วมสำรวจพื้นที่ ให้ร่วมสำรวจและให้ข้อมูลการถือครองที่ดินกับเจ้าหน้าที่ ร่วมประชาคมชาวบ้านเพื่อนำเสนอข้อมูลปัญหาที่เกิดขึ้น ทางเลือกและแนวทางแก้ไข และเข้าร่วมเจรจาไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน ในการ**สร้างความร่วมมือ** พบว่า ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นตัวกลางในการประสานระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน มีการพบปะลงพื้นที่พูดคุย รวมถึงการเชิญประชุมและเข้าร่วมประชาคมแสดงความคิดเห็น ร่วมกันไกล่เกลี่ยปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย มีการ**เสริมพลังอำนาจ** ด้วยการเพิ่มบทบาทให้ **กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย**ในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกๆ ขั้นตอนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย การเข้าร่วมประชุมต่างๆ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย รวมถึงการมีส่วนร่วมในการแก้ไขข้อพิพาทการใช้ประโยชน์จากที่ดินในพื้นที่อุทยาน โดยเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐ กับประชาชนในรูปแบบคณะทำงาน

ภาพที่ 3 การมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในเขตป่าอนุรักษ์ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ดอยสุเทพ-ปุย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

3. แนวทางสร้างความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย ในพื้นที่ให้สามารถร่วมมือกันจัดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ สันทนา กลุ่มย่อยประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย สามารถสรุปความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่ได้ให้ความเห็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกันได้ดังนี้

1) จัดให้มี การพูดคุย เจรจา ระหว่าง อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย เกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน ในระดับกลุ่มย่อย เช่น หมู่บ้าน โดยมีเจ้าหน้าที่อุทยาน เป็นผู้ประสานพูดคุย มี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วม หาวิธีการแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่

ละหมู่บ้าน เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เสนอแนวทางที่ต้องการและหาวิธีการพูดคุยเจรจาต่อรองเพื่อหาทางออกร่วมกัน แต่ต้องไม่เป็นการขัดต่อข้อกฎหมาย กรณีที่มีปัญหาข้อพิพาท อาจมีการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการยอมรับจากทั้งสองฝ่าย มาพูดคุยเจรจาไกล่เกลี่ย ทำความเข้าใจ หาข้อสรุปที่สามารถรักษาประโยชน์ทั้งของรัฐและประชาชนได้อย่างสมดุล แต่ที่ผ่านมา ยังไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากนัก ดังนั้น ทุกครั้งที่มีการจัดประชาคมเพื่อรับฟังความเห็น ข้อมูล ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรเข้าร่วมด้วยอย่างจริงจัง เพื่อจะได้ข้อสรุปที่นำไปสู่การกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับร่วมกันได้ 2) การทำข้อตกลงร่วมกัน ที่ผ่านมายังไม่เคยมีอย่างเป็นทางการ แต่เห็นด้วยกับการที่จะมีทำข้อตกลงและยอมรับร่วมกัน ตามข้อสรุปที่เกิดจากการพูดคุย เจรจาต่อรอง ทำความเข้าใจกัน เพราะทำให้มีแนวทางการแก้ไขที่ชัดเจน 3) การดำเนินการแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่อุทยานฯ ตามข้อตกลงหรือที่ยอมรับร่วมกัน ที่ผ่านมายังไม่มีการดำเนินการ จึงเห็นด้วยว่าต้องจัดให้มีการทุกฝ่ายทำตามข้อตกลงยอมรับร่วมกันอย่างเป็นทางการ เพื่อให้การแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในแต่ละหมู่บ้าน ตำบล มีความชัดเจน 4) การประเมินร่วมกัน ระหว่างอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย ในแต่ละตำบล หมู่บ้าน ที่ผ่านมายังไม่เคยมีการดำเนินการ แต่เห็นว่ามีจำเป็นต้องมีการดำเนินการดังกล่าว เพื่อทราบว่ามีการทำตามของแต่ละฝ่ายได้ทำการพูดคุยกันไว้อย่างจริงจังหรือไม่ มีฝ่ายใดที่ไม่ได้ทำตามข้อตกลง ควรมีการแก้ไข หรือลงโทษฝ่ายที่ไม่ได้ทำตามข้อตกลงหรือไม่ อย่างไร

4. ความคาดหวังและต้องการของประชาชนผู้มีส่วนได้เสียต่อรูปแบบและวิธีการดำเนินการในการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

พบว่า สิ่ง ที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่ ได้ร่วมให้สัมภาษณ์และร่วมสนทนากลุ่มย่อยมีความคาดหวังและต้องการให้มีการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย โดยมีการดำเนินดังต่อไปนี้ 1) มีการตรวจสอบการให้สิทธิการถือครองที่ดิน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ขององค์กรที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเคร่งครัด ต้องไม่ให้มีการเปลี่ยนเอกสารสิทธิการถือครองที่ดินอย่างเด็ดขาด โดยมีการตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง ถูกต้อง โปร่งใส และตรวจสอบได้ 2) มีการตรวจสอบการถือครองที่ดินทุกรายอย่างโปร่งใส เสมอภาคและเป็นธรรม และหามาตรการที่เป็นทางออกให้ชาวบ้านที่ได้รับพิสูจน์แล้วว่า ที่ดินส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดอยู่ในเขตที่สาธารณประโยชน์ ควรมีมาตรการเยียวยาช่วยเหลือชาวบ้านที่ได้รับความเสียหายหรือผลกระทบเนื่องจากไม่มีที่ดินทำกินในพื้นที่อื่น 3) มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังกับ ผู้ถือครอง หรือใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่กระทำความผิดระเบียบ กฎหมาย ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ทุกรายอย่างเคร่งครัด ตรงไปตรงมา เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการการบังคับใช้กฎหมายที่โปร่งใส เป็นธรรมสำหรับทุกฝ่าย เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นไปอย่างถูกต้อง ชอบธรรม สามารถปกป้องผลประโยชน์ทั้งประโยชน์ส่วนตนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประโยชน์ส่วนรวมของรัฐได้อย่างแท้จริง และมีความชัดเจนในแนวเขตของพื้นที่ที่สาธารณะประโยชน์ ไม่เกิด

ความขัดแย้งในอนาคต 4) พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 มาตรา 64 ยังไม่มีความรัดกุมเนื่องจากเงื่อนไขตามบทบัญญัตินี้ยังไม่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยหรือทำกินในอุทยานฯ ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชุมชนได้ จึงควรมีการแก้ไขกฎหมายให้มีเงื่อนไขที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยหรือทำกินในอุทยานแห่งชาติได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาที่มีประเด็นที่ผู้วิจัยขอนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. **แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย** พบว่า ได้มีการดำเนินการตามขั้นตอนที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กำหนด จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่กล่าวข้างต้นเป็นการดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ที่กำหนดไว้ 5 ขั้นตอน คือ **การสำรวจครอบครองที่ดิน** โดยรับแจ้งการครอบครองที่ดินและทำการสำรวจการครอบครองที่ดินของราษฎรทุกรายภายในพื้นที่ร่วมกับผู้ครอบครองที่ดินในพื้นที่ชุมชนในระยะเวลาที่กำหนด **จัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็น** ของผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่อุทยานฯ **ลงพื้นที่เพื่อรับฟังความคิดเห็น** ปัญหา ความต้องการของราษฎรแบบกลุ่มย่อย นำความคิดเห็นมาประกอบการพิจารณากำหนดพื้นที่การขยาย หรือเพิกถอนทั้งหมดหรือบางส่วน **สรุปข้อเท็จจริงที่เป็นสาระสำคัญ**แจ้งสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อประมวลข้อมูลและนำเข้าคณะกรรมการถือครองที่ดินระดับพื้นที่ และคณะกรรมการระดับสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์พิจารณา **รายงานผลให้อธิบดีทราบ** เพื่อดำเนินการขั้นต่อไป ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ตั้งแต่การลงพื้นที่สำรวจการถือครองที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ ร่วมกับราษฎร การจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ รวมถึงการลงพื้นที่เพื่อรับฟังความคิดเห็นปัญหาความต้องการของราษฎรแบบกลุ่มย่อยจนมาสู่การสรุปข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญของการรับฟังความคิดเห็นแจ้งสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์และรายงานผลการรับฟังความคิดเห็นให้อธิบดีทราบ เพื่อดำเนินการต่อไป

2. **การมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในเขตป่าอนุรักษ์ ในการดำเนินการตามแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่**

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย จัดขึ้นเพื่อดำเนินการตามแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 พบว่า เริ่มจากการให้ข้อมูลข่าวสาร โดยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย/หัวหน้าหน่วย

พิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย/เจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ชี้แจงแนวทางการแก้ไข ปัญหาที่ดินตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และประกาศกำหนดระยะเวลา การสำรวจการครอบครองที่ดินให้ทราบ และมีการรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากทุกฝ่าย ในการเข้ามา มีบทบาท พบว่า เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย มี บทบาทร่วมสำรวจพื้นที่และให้ข้อมูลการถือครองที่ดินกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ร่วมประชาคมชาวบ้านเพื่อ นำเสนอข้อมูลปัญหาและทางเลือกการแก้ไข เข้าร่วมเจรจาไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น ผลการศึกษานี้ เมื่อนำมาวิเคราะห์ตามระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Spectrum) ของ International Association for Public Participation (อ้างใน อรทัย ก๊กผล, 2553 : 1) ที่ได้แบ่งระดับระดับ การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็น 5 ระดับ ได้แก่ การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) การรับฟังความคิดเห็น (Consult) การเข้ามามีบทบาท (Involve) การสร้างความร่วมมือ (Collaborate) การเสริมพลังอำนาจ (Empower) จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จัดประชุมใหญ่และ เข้าร่วมรับฟังความเห็น และข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้เสีย มีการลงพื้นที่รับฟังความคิดเห็น ปัญหา ความ ต้องการแบบกลุ่มย่อย รวบรวมความคิดเห็นมาใช้ประกอบการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย เข้ามาร่วมสำรวจพื้นที่และให้ข้อมูลการถือครองที่ดินกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ร่วม ประชาคมชาวบ้านเพื่อนำเสนอข้อมูลปัญหาและทางเลือกการแก้ไข เข้าร่วมเจรจาไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย ไม่ได้ให้ความร่วมมือกับภาครัฐตั้งแต่ระดับการให้ ข้อมูลข่าวสาร และการรับฟังความคิดเห็นเท่านั้น แต่ยังมีส่วนร่วมถึงขั้นของ การเข้ามามีบทบาทร่วมสำรวจ และการสร้างความร่วมมือดำเนินการในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจได้ จึงทำให้ราษฎรและผู้นำท้องถิ่นที่มีความรู้สึก ว่าได้รับการเสริมพลังอำนาจ หรือมีบทบาทในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาการครอบครองและใช้ที่ดินในเขต ป่าอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยอย่างแท้จริง สอดคล้องกับกิตติ ศรีวงศ์ตานนท์ (2563 : 147-158) ศึกษาสาเหตุและแนวทางในการแก้ไขปัญหามลพิษจากการปลูกสร้างสถานที่พักตากอากาศ บุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติกรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติห้วยสอย สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหามลพิษจาก การเข้าไปประกอบกิจการสถานที่พักตากอากาศ ภายในบริเวณพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยสอยนั้น การมีส่วนร่วมใน ชุมชน ควรที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิดแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ การลงพื้นที่ ร่วมกัน รวมถึงการตัดสินใจ ในการสรุปผลในสิ่งที่ได้ดำเนินการการมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร โดยจะต้อง มีการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมถึงเหตุการณ์ที่เป็นอยู่

3. แนวทางสร้างความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย ในพื้นที่ให้ สามารถร่วมมือกันจัดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ให้ประสบความสำเร็จ ได้อย่างยั่งยืน ผลการศึกษพบว่า 1) มีการพูดคุยเจรจาเพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน ในระดับหมู่บ้าน โดยมี เจ้าหน้าที่อุทยาน เป็นผู้ประสานพูดคุย มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วม หาวิธีการ

แก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละหมู่บ้าน เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเสนอทางออก มีการแต่งตั้งคนกลางที่ได้รับการยอมรับจากทั้งสองฝ่าย มาพูดคุยเจรจาไกล่เกลี่ยหาข้อสรุป แต่ที่ผ่านมายังไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านอย่างจริงจัง 2) การทำข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมยังไม่มี 3) การดำเนินการแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดิน จึงยังไม่มี การดำเนินการร่วมกัน 4) การประเมินร่วมกันจึงยังไม่มีเคยมีการดำเนินการ แต่เห็นด้วยว่ามีความจำเป็นต้องมีการดำเนินการดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของเกศสุตา สิทธิสันติกุล (2559 : 1) ศึกษาโครงการจัดการความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูนและลำปาง พบว่า ใช้รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วม (Community-Based Natural Resource Management) ภายใต้แนวคิดการกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เป็นผู้คอยแก้ไขปัญหา ผู้เจรจาต่อรอง ไกล่เกลี่ยในกรณีที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ในชุมชน โดยอาศัยกฎระเบียบและมติร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ รวมถึงการเป็นผู้วางดุลอำนาจและต่อรองกับภาครัฐ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่าตามกฎหมาย โดยเฉพาะเรื่องของสิทธิการใช้ประโยชน์จากผืนป่าและพื้นที่ทำกิน และสอดคล้องกับงานวิจัยของชรรค์เพชร ชายทวีป และคณะ (2556 : 1) กระบวนการจัดการที่สาธารณะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาทุดก้วยและบุงเชียงตึก ตำบลแจระแม อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี ที่พบว่า ประชาชนในพื้นที่มีข้อจำกัดเนื่องจากขาดข้อมูลหรือความรู้เกี่ยวกับที่ดินสาธารณะ ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างอำนาจต่อรองกับระบบราชการและเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนในท้องถิ่น

4. ความคาดหวังและต้องการของประชาชนผู้มีส่วนได้เสียต่อรูปแบบและวิธีการดำเนินการในการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่เข้าร่วมให้สัมภาษณ์และมีความคาดหวังและต้องการให้มีการตรวจสอบการให้สิทธิการถือครองที่ดินขององค์กรที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเคร่งครัด ต้องไม่ให้มีการเปลี่ยนเอกสารสิทธิการถือครองที่ดินอย่างเด็ดขาด มีการตรวจสอบการถือครองที่ดินทุกรายอย่างโปร่งใส เสมอภาคและเป็นธรรม กรณีที่พิสูจน์แล้วว่า ที่ดินส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดของชาวบ้านอยู่ในเขตที่สาธารณประโยชน์ ควรมีมาตรการเยียวยาช่วยเหลือชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเนื่องจากไม่มีที่ดินทำกินที่อื่น มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังกับ ผู้ถือครอง หรือใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่กระทำผิดระเบียบ กฎหมายทุกรายอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการการบังคับใช้กฎหมายที่โปร่งใส เป็นธรรม สามารถปกป้องผลประโยชน์ทั้งประโยชน์ส่วนตนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประโยชน์ส่วนรวมของรัฐได้อย่างแท้จริง และควรกำหนดแนวเขตของพื้นที่ที่สาธารณะประโยชน์ที่ชัดเจนเพื่อไม่เกิดความขัดแย้งในอนาคต พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 มาตรา 64 ยังมีบทบัญญัติไม่สอดคล้องกับปัญหาการอยู่อาศัยหรือทำกินในอุทยานฯ ของชาวบ้าน จึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขเพราะอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชุมชนได้ ผลการศึกษานี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริศักดิ์ จึงถาวรณ (2563 : 1) ผลการศึกษาพบว่าแนวคิด

นโยบาย ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องรัฐควรบริหารจัดการที่ดินโดยคำนึงถึงความต้องการของประชาชนที่ต้องการที่ดินเพื่อใช้ทำการเกษตรกรรม หรือใช้เป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งควบคู่กับการที่รัฐต้องสงวนรักษาที่ดินที่เป็นพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำและทรัพยากรของชาติไว้ซึ่งรัฐได้มีนโยบายจัดการที่ดิน มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก แต่วัตถุประสงค์ หลักการเงื่อนไขของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายต่างก็บังคับใช้กฎหมายที่ตนรับผิดชอบ ทำให้เกิดปัญหาการบังคับใช้กฎหมายซ้อนกัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติ ดอย สุธเทพ-ปุย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ในการศึกษาครั้งต่อไปควรทำการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อทำการสำรวจความคาดหวังและความต้องการในด้านต่าง ๆ ผ่านการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างทั่วถึง

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกสาธารณะของราษฎรโดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ มีความสำคัญมากที่จะทำให้คนมีความสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพในกฎเกณฑ์ของกฎหมาย เพื่อนำไปสู่การพูดคุยภายใต้แนวคิดและกฎหมายการจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์ และที่ดินของประชาชน เพื่อรักษาสิทธิและผลประโยชน์ของสองฝ่ายได้อย่างถูกต้อง เสมอภาค เป็นธรรม

2) อุทยานแห่งชาติดอยสุธเทพ-ปุย หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุธเทพ-ปุย/เจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติดอยสุธเทพ-ปุย ควรมีส่วนร่วมช่วยในการส่งเสริม/สนับสนุนให้ราษฎร ปรับเปลี่ยนความคิด และพฤติกรรมในการใช้พื้นที่โดยเคารพต่อกฎหมายอย่างเคร่งครัด

3) ราษฎรโดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ควรให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่เข้ามา รับฟังความคิดเห็น โดยร่วมกันแสดงความคิดเห็นทุกครั้งที่มีการจัดประชุม หรือการประชุมเพื่อรับฟังข้อมูล ให้ความเห็น เสนอแนะปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาหรือการจัดการที่ดินอย่างจริงจัง เพื่อจะได้นำข้อสรุปนำไปสู่การกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับในกติกาที่ร่วมการสร้างขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) การประสานความร่วมมือในระดับกลุ่มย่อย ในลักษณะของการพูดคุย เจรจาต่อรองระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้นำชุมชน และราษฎรผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อนำข้อมูลที่ได้ในระดับกลุ่มย่อย มาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุธเทพ-ปุย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

2) สร้างบทบาทของคนกลางที่ได้รับการยอมรับเข้ามามีบทบาทในการเจรจาไกล่เกลี่ย ผ่านการสร้างเวทีเสวนาและเชิญทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งชาวบ้าน/ผู้นำชุมชน กำนันผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ของรัฐหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันหาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหาโดยให้สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้

3) สร้างจิตสาธารณะให้ราษฎรที่ยังขาดจิตสาธารณะ หน่วยงานและผู้นำ ต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ หรือจัดกิจกรรม ที่จะทำให้ราษฎรได้รับรู้บทบาทหน้าที่ของทุกคน และให้โอกาสทุกคนได้เข้าร่วมอย่างเต็มที่ ในทุกขั้นตอน

เอกสารอ้างอิง

- เกศสุตา ลิทธิสันติกุล.(2559). *โครงการจัดการความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่น ในพื้นที่ลุ่มน้ำจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.*
- กิตติ ศรีวงศ์ตานนท์. (2563). สาเหตุและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดกฎหมายจากการปลูกสร้างสถานที่พักตากอากาศ บุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติกรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติทับลาน. *วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์. ฉบับพิเศษ, 147-158.*
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. (2565). *โครงสร้างและการแบ่งงานภายในของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2565. แหล่งที่มา: <https://portal.dnp.go.th/Content?contentId=22>*
- ขรรค์เพชร ชายทวีป และคณะ. (2556). *กระบวนการจัดการที่สาธารณะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา กุดก้วยและบึงเชียงตึก ตำบลแจระแม อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี. โครงการพลเมืองส่งเสริมธรรมภิบาล ภายใต้การสนับสนุนของโครงการสะพานและองค์กรเพื่อพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา.*
- ปิยากร หวังมหาพร. (2555). *ความร่วมมือในการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ. หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาการพัฒนไทย.*
- ศิริศักดิ์ จีงถาวรณ. (2563). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการถือครองที่ดินในพื้นที่ ตำบลวังสมบูรณ์ อำเภอลำปาง จังหวัดสระแก้ว. คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา.*
- อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย. (2564). *การสำรวจการถือครองที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ร่วมกับราษฎรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย*
- อรทัย ก๊กผล. (2553). *การบริหารปกครองสาธารณะ: การบริหารรัฐกิจในสังคมในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและสิ่งพิมพ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*